van het gevaar zullen meten, en ook niets nalaten, wat tot hun beschutting dienen kan.

Elke spanning tegenover het gebod der liefde valt hier weg. Zij, die hun zending ontleenen aan de liefde Gods, behoeven niet het levensbehoud te garandeeren aan iederen moordenden fanaticus, die het op hun leven zou hebben voorzien. Ze leven voor Jezus en daarom hebben ze een buidel en een zwaard noodig. Niet om nu safe te zijn, zichzelf te beschermen, maar om als boden van Christus werkelijk Zijn Woord door de wereld te kunnen dragen.

Duidelijk genoeg heeft Christus dit verweer tegen den uitersten nood onderscheiden van het doen der koningen der volken, die het zwaard voeren om hun eigen glorie. Van hun methode heeft Christus Zich losgemaakt door Zich te laten kruisigen. Maar niettemin, het zwaard, het verweer om Zijn koninkrijk, dat Hij aan dat kruis gebracht heeft in het licht van Gods recht, is niet volkomen contrabande.

Wel is volkomen uitgesloten, wat Zijn discipelen met hun sabels denken te doen. Voor Christus, die hen terugwijst, als ze met twee stuks komen aandragen, is het zwaard veel meer teeken dan voor Zijn jongeren. Ze zullen hen niet helpen, die zwaarden, maar ze kunnen ze toch niet missen. Daar ligt een spanning. Niet tusschen recht en liefde, tusschen ten offer vallen aan moordzucht en de offerande des lofs in den dienst van het rijk van Christus, maar de spanning ligt tusschen onze immer gebrekkige middelen in immer gebrekkige handen (hetzij dat wij het zwaard in de scheede laten rusten of het trekken voor het recht des Heeren) en de volkomenheid van Zijn rijk, dat als het zaad is: een mensch wierp het in de aarde, en sliep voorts, en stond op, nacht en dag, en het zaad sproot uit, en werd lang, dat hij zelf niet wist hoe. Mark. 4:27.[8])

* * *

Hoe ontzaglijk moeilijk het leven in deze spanning is voor een discipel van Christus blijkt uit het verwijt, dat Christus eens Zijn jongeren maken moest: „Gij weet niet van hoedanigen geest gij zijt". Luk. 9:51. Het was toen Jakobus en Johannes zich wreken wilden aan de Samaritanen, die geen gastvrijheid boden aan Christus, omdat Hij naar Jeruzalem reisde, door als Elia vuur van den hemel te laten dalen, dat dan de Samaritanen verslinden zou. Vooreerst moet Christus deze gedachte afwijzen, omdat het gekrenkte trots bij de discipelen is, die hen zoo boos doet zijn op de Samaritanen. Maar ook, omdat het dàn niet het tijdstip van Zijn koninkrijk is, waarop Zijn recht wraak oefent aan Zijn vijanden. „Als Christus straks wederkomt... zal Hij optreden gelijk Elia."[9]) Nu is het nog het tijdsbestek, waarin de Zoon des menschen Zich openbaart als gekomen, niet om der menschen zielen te verderven, maar om te behouden. Het recht van Christus' koninkrijk is niet zonder geweldsoefening; Hij is niet van een anderen geest dan Elia; doch de discipelen, die hun recht zoeken in naam van Zijn recht, beseffen niet hoe booze geest dan in hen woelt.

* * *

Tenslotte nog een enkel woord over de liefde tot den vijand, die Christus in Matth. 5:44 eischt. Men moet bij dit gebod niet komen aandragen met de onderscheiding tusschen persoonlijken en nationalen vijand, die in het niet-bijbelsche Grieksch wordt gemaakt door het gebruik van polemios voor den laatsten, en echthros voor den eersten. Het bijbelsch Grieksch heeft slechts één woord voor vijand, d.i. echthros, het woord, dat bij den Griek alleen de persoonlijke vijandschap aanduidt. Dat is wel hiervan een gevolg, dat het „sportieve" vijandsbegrip niet overeenkomt met den ernst van het koninkrijk der hemelen, waarin de Schrift ons inleidt. Het is voor den Griek mogelijk, een vriend te hebben, die morgen zijn vijand, zijn polemios, wordt. Achter die plotselinge wisseling van vriendschap in vijandschap ligt te veel menschelijke willekeur. In het koninkrijk der hemelen is deze willekeur onmogelijk. Onder het Oude Testament blijkt de verhouding tusschen Israël en de volken niet een diplomatiek-politieke te zijn. Het is bij het volk des Heeren, wanneer het uit zijn roeping leeft, niet mogelijk, dat in oorlogstijd het vijanden heeft, die daarna in vredestijd weer zijn vrienden worden. Er is een doorloopende tegenstelling tusschen Israël en de volken. Dus heeten ook in het Nieuwe Testament de vijanden van Israël niet polemioi, maar echthros.[10])

Wanneer nu Christus vijandsliefde gebiedt, veronderstelt Hij niet een toestand, door menschelijke en zondige willekeur geschapen, maar maakt Hij scheiding tusschen Zijn koninkrijk en wie in onbekeerlijkheid daartoe niet wil behooren. Het is een wet in Zijn koninkrijk, dat ook den vijand liefde wordt bewezen. Daarmede wordt de vijand niet tot vriend; er ligt niet een oorlogstoestand tusschen hem en Christus' volk, die op elk willekeurig, voor één der partijen gunstig oogenblik, veranderen kan in een vredestoestand, waarbij de vijand weer tot vriend gerekend wordt. De vijand is echthros; er is een afstand tusschen hem en Christus' volk, die slechts door zijn bekeering te overbruggen is. Dat dient wel eerst goed vast te staan, dat Christus hier met het woord vijand een andere grens trekt in de menschenwereld dan de geografisch-nationale.[11])

Dan kan daarnaast de gedachte plaats ontvangen, dat Christus hier toch ook van de houding ten opzichte van nationale vijanden iets zegt. Want met het geven van Zijn rijkswet gaat Christus immers lijnrecht in tegen de farizeïstische mentaliteit en usance. De Farizeën koesteren de liefde allereerst jegens den kaste-genoot; vervolgens jegens den volksgenoot. Maar daarmee is de grens bereikt. En wie niet loyaal volksgenoot was, viel er onherroepelijk buiten. Daarbij had de Farizeër dan wel vooral den „heiden en tollenaar" op het oog. Wanneer men nu in rekening brengt, dat Christus tegen de farizeïstische moraal spreekt, komt men terecht tot de gedachte, dat Hij hier ook voor den nationalen vijand de koestering der liefde vraagt.[12])

En hoe dit moet geschieden, zegt Christus ook. „Opdat gij zonen wordt van uw Vader, die in de hemelen is: want Hij doet Zijn zon opgaan over boozen en goeden en doet het regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen." God onderscheidt in Zijn welbehagen zeer scherp tusschen de menschen; nochtans openbaart Hij hun allen Zijn algemeene goedheid. Als er eenmaal goddelijk recht tot vijand-schap is, dan mag de vijand vijand zijn, die naar de wet van het rijk van Christus evenwel in het licht der liefde getrokken wordt. En indien ons dit dan verduidelijkt wordt door het beeld van den verkiezenden God, die regen en zonneschijn schenkt aan verkorenen en verlorenen, kinderen Gods en vijanden Gods, dan durven we niet zoo cynisch spreken over het Roode Kruis-werk in oorlogstijd, als men gedaan heeft: „zooals een uitgemergelde en afgeranselde hond nog dankbaar een toegeworpen bot van zijn baas opvangt, zoo zou het Christendom temidden der zwarte duisternis eener van Christus afgedwaalde wereld zich moeten verblijden in het nachtlichtje van het roode kruis."[13]) Maar hier spreekt iemand, die van Calvijn niet hebben kan het zeggen, dat over de gansche aarde gaat de zorgende hand van God, maar dat God een Vader voor de niet-uitverkoornen evenmin is als voor de zwijnen en honden.[14])

Doch ook: wie Christus hier geloovig hoort spreken, en opponeeren tegen den kastegeest der Farizeën, ziet een afgrond gapen tusschen zich en hem, die ten dienste van een cultus, die de kerk van Christus inruilen wil voor een tempel voor bloed en bodem, van de bergrede een „deutsche" bewerking gegeven heeft, waarin o.m. dit te lezen staat: „Zalig zijn zij, die vrede houden met hun volksgenooten, zij doen Gods wil... Gij moet uzelf voorhouden dat het plegen van een moord het gevolg is van een innerlijke ontwikkeling, die begint met kwaden wil, haat en nijd. Wie zulke gevoelens in zich laat opkomen, maakt zichzelf schuldig. Wie echter zijn volksgenooten met zulke gevoelens behandelt, is uitermate schuldig. Wie tracht zijn volksgenooten moreel te gronde te richten of hen metterdaad te bedreigen, vernietigt de volksgemeenschap en verdient de zwaarste straffen van God en de menschen. Wees vergevingsgezind jegens uw volksgenooten, met wie gij op voet van vijandschap staat. Drijf uw twist niet zoover, dat het onmogelijk wordt tot een schikking te komen. Een daad van oprechte kameraadschap is in Gods oog meer waard dan een kerkgang-uit-sleur. Het volgende strookt met de menschelijke gevoelens: „gelijk gij mij doet, zoo doe ik u", of „oog om oog, tand om tand". Ik zeg u: het is beter voor volksgenooten, met elkaar zoo om te gaan dat men elkander verdraagt. Volksgemeenschap is een hooge en heilige zaak, waarvoor gij offers moet brengen. Indien uw kameraad u in opwinding in het gezicht slaat, is het niet steeds juist terug te slaan..."[15])

En nu moet men niet zeggen, dat wij een soort gulden en bourgeoisie-veiligen midden-weg willen gaan tusschen twee uitersten. Wij gelooven, dat de Schrift ons zoo den weg wijst, waarvan anderen naar verschillende kanten afwijken, „of ter rechter-, of ter linkerzijde".

W. R. S.

---

1) Strack-Billerbeck, Komm. aus Talmud und Midrasch, I, bl. 340 v.

2) Wurth, Bergrede, bl. 79; ook het slaan op de rechterwang had, volgens hem en Bornhäuser, een burgerrechtelijk proces tengevolge.

3) Wurth, a.w. bl. 79. A. Schlatter, Der Evangelist Matthäus, Stuttgart, 1933, bl. 186.

4) Zoo geeft Dr J. Bohatec het gevoelen van Calvijn weer in Das Naturrecht und die innerweltlichen Ordnungen nach Calvin, publicaties van de reunisten-organisatie van N. D. D. D., no. 8, bl. 6.

5) H. Colijn, Saevis Tranquillus, bl. 492.

6) Joh. Weiss, volgens Heering, Zondeval, bl. 8.

7) Strack-Billerbeck, a.w. bl. 996 v.

8) A. Schlatter, Die beiden Schwerter, Lukas 22:25—38, Gütersloh, 1916, bl. 36, 40 v., 43, 55 v., 60, 70 vv.

9) J. van Andel, Evangelie van Lukas, bl. 218.

10) Foerster, in G. Kittels Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, II, Stuttgart, 1935, bl. 811 vv. s. v. echthros.

11) Let ook op: die u vervolgen.

12) Grosheide, Mattheus, bl. 68, denkt allereerst aan den nationalen vijand.

13) Heering, a.w. bl. 118.

14) Heering, a.w. bl. 84, die verwijst naar Calvijn, Institutie, III, 22, 6, 7; 24, 17.

15) Alg. Handelsbl., 9 April 1936, Av., doet mededeelingen over deze bewerking der bergrede door Ludwig Müller, den rijksbisschop, op gezag van den Berlijnschen correspondent van de Times.

UIT DE SCHRIFT

Verlating.

Ik deed mijnen liefste open, maar mijn liefste was geweken: hij was doorgegaan; mijne ziel ging uit wegens zijn spreken; ik zocht hem, maar ik vond hem niet; ik riep hem, doch hij antwoordde mij niet.

Hooglied 5:6.

Bestaat er zoo iets als „geestelijke verlating"? Er zijn er, die er elk oogenblik zeer verzekerd van durven spreken; er zijn er óók, die ten stelligste het bestaan ervan ontkennen.

De eerste groep, die zoo heel màkkelijk erover spreekt, heeft de neiging, om in allerlei gevallen, waarin hun eigen leven van goede werken en van godsvrucht ledig is, en dor, en onvruchtbaar, dit alles te verklaren uit „geestelijke verlating". Zij denken de werkelijkheid zich zóó: wanneer het God belieft, hun zijn zegen te geven, en met hem in gemeenschap te treden, ja zeker, dàn zal de volheid van zijn zegeningen als een weldadige dauw over hun leven heentrekken, en vruchten wekken. Maar wanneer het God niet belieft aldus te doen, dan treden de „gevolgen" van deze souvereine schikking Gods, van dit intrekken van zijn hand, dadelijk in hun verlepte, arme ziel voor den dag; zij voelen zich dan eenzaam, en kunnen er maar niets aan doen. Ja, — misschien zijn ze niet eens meer voor dàt gevoel van eenzaamheid „geestelijk" genoeg. Zij zijn eenvoudig dood en dor, en daarmee uit. God heeft ze verlaten, en in die geestelijke verlating zullen ze net zoo lang blijven tot het God behaagt, dien depressietoestand te breken door weer tot hen terug te keeren. Zij nemen zoo maar over de sterke woorden der groote profeten, die immers ook zoo vaak geklaagd hebben over hun verlaten zijn-van-God, en vragen niet, welke dogmatische achtergrond onder die profetische of lyrische ziele-kreten mogelijk zou kunnen liggen, en in rekening zou moeten komen voor het verstaan ervan.

Anderen echter zeggen: ja maar, zóó gemakkelijk gaat het niet. Gij moet uzelf toch niet gelijk maken met de groote helden in den strijd des Heeren, en in de zegepraal. De ziels-conflicten van „een" David, „een" Jesaja, „een" Mozes of „een" Jeremia moet ge niet zóó maar overdragen op hetgeen gewone burgermenschjes vandaag „ervaren" kunnen. Want — en nu gaan ze zeer zielkundig redeneeren — want de ééne ziel is de andere niet. En als een groote, een held, een gewèldig strijder voor het aangezicht des Heeren zijn zielsconflicten uitbeeldt in de zwaar dreunende taal van oostersch leven, en van oostersch coloriet, en dàn van God-verlating spreekt, dan moet een dwergje van vandaag dat niet zoo maar toepassen op zijn „ups and downs", zijn op- en neergang in het „zieleleven".

Wat zullen wij van deze dingen zeggen?

Wij zullen met geen van beide groepen meegaan.

Want tegen die laatste groep hebben wij dit bezwaar, dat zij over het doen en laten, het komen en gaan van God, en over de mogelijkheden van zijn werk of zijn niet-werk zoomaar beslissen wil langs den weg van zielkundig redeneeren. De vraag wat God kan doen of laten in een menschenleven, dat is geen vraag van zielkunde, en daarmede uit. Dat zal de Schrift ons moeten openbaren; en op die openbaring moet onze zielkunde opgebouwd worden als op haar fundament.

Maar tegen die andere, die eerste groep, hebben wij óók onze bedenking. Zij neigt er toe, God de schuld te geven van de „doodigheid", de dorheid van den mensch. Zij verbreekt op dit punt den als algemeen erkenden regel van den samenhang tusschen Gods werk en het onze; en zoo stopt zij het geweten toe, omdat zij door een valsche lijdelijkheid, of door een valsche theologie, de zonde van het verbondskind tot regel maakt, de genade tot een groote uitzondering, en zoo de klacht, de aanklacht, smoort, die God soms opheft tegen zijn volk, wanneer het Hem verlaat.

In dat laatste woord steekt onze hand den sleutel in het slot van dit practisch geloofsprobleem. Wanneer verlaat God ons in het verbond? Slechts als wij Hem verlaten. Buiten het verbond wordt Farao niet „verstokt", zonder dat hij zichzèlf vooraf „verstokte". En in het verbond wordt niemand van God verlaten, zonder dat hij zelf zijn God vooraf verliet.

Die bruid van het Hooglied, was die soms zulk een strijdbaar held, zoo'n reus, zoo'n buitengewoon type als David, Mozes, Jeremia? Neen, zij geldt in de gelijkenis als een doodgewone bruid van lage geboorte en van kleinen levenskring en verzinnebeeldt overigens geen élite in Gods volk, doch heel Gods volk. En hoor nu eens, wat zij droomt, en hoe zij droomt. Zij droomt, dat haar bruidegom, inmiddels rechtens reeds haar man geworden, vraagt toegelaten te worden tot haar. En zij droomt nu verder, dat zij hem ten antwoord geeft, dat dit voor haar ditmaal toch te veel moeite is.